

DE NATUUR IN

PROGRAMMA van de EXCURSIECOMMISSIE LIMBURG voor de maand september '64.
I.V.N.; Limb. Landschap; Natuurhistorisch Genootschap; Staatsbosbeheer.

			Vertrekpunt	Heerlen	Maastricht
Zondag 6 sept.	Bunderbossen	I.V.N.	Station	Trein	Trein
		Elsloo	Bunde 15.00	14.25	14.58
Zondag 13 sept.	Putberg, Gendaal	I.V.N.	Kapel	L.T.M. 22	Trein
		Ubachsberg	Benzenrade 14.45	14.35	13.45
Zondag 20 sept.	Wagelderbos	I.V.N.	Busstation	L.T.M. 11	L.T.M. 14
		Heerlen	Gulpen 14.30	13.50	14.15

Rondwandeling in het natuurreservaat Savelsbos vanuit het Ontvangstcentrum van het S.B.B. te Moerslag nabij St. Geertruid, op *woensdag 2*, *zaterdag 5* en *zondag 6* september, om 15.00 uur, onder daartoe door het S.B.B. aangezochte leiding. Dit zijn de laatste rondwandelingen van dit jaar. In het Ontvangstcentrum is een klein streekmuseum ingericht, dat door de deelnemers kan worden bezichtigd. Deelneming aan deze excursies is gratis; men behoeft geen lid te zijn van een medewerkende vereniging.

EXCURSIE NAAR COMBLAIN-AU-PONT

De excursie naar Comblain-au-Pont heeft zowel betrekking op de geologie als op de biologie en het verband tussen deze. Het oudste gesteente dat in België aan de oppervlakte komt is het Cambrium, het is een kalkarm gesteente. De plantengroei ervan, wel bekend van de excursie van ons Genootschap naar Baraque Michel, is er een van eer zure bodem. Plaatselijk kan daar ook een enkele rest van het iets jongere Siluur aangetroffen worden, dat ook weer kalkarm is. Naar het Westen komt dan het nog weer jongere Devoon aan de oppervlakte. Dit wordt verdeeld in Onder-, Midden- en Bovendevoon. Het oudste Devoon is kalkarm en ligt het meest naar het Oosten, het jongste Devoon is rijk aan kalk en ligt het meest naar het Westen. De grens kalkrijk en kalkarm Devoon ligt tussen Nonceveux en Remouchamps. Men zal zich nog wel de zure flora herinneren van onze excursie langs de Ninglinspo. Langs de Ourthe tenslotte komt dan het kalkrijke Bovendevoon voor (zie de excursie in de omgeving van Esneux). Dit Devoon wordt echter hier en daar bedekt door enkele smalle stroken van het Onderkarboon, dat weer iets jonger is. Ook dit Onderkarboon is kalkrijk. Rijdende langs de Ourthe is men nu eens in het Devoon, dan weer in het Karboon.

Comblain-au-Pont ligt op een dergelijke strook Onderkarboon. Het is een afzettingsgesteente en werd in zee gevormd (zie de koraalriffen). Oor-

spronkelijk lag dit gesteente dus horizontaal, later is het scheef komen te liggen en helt over in de richting waar nu de Ourthe stroomt. Deze helling is zo sterk, dat het gesteente plaatselijk bijna 90° helt. Bepaalde banken ervan zijn rijker aan kalk dan andere gedeelten. Had de regen in het begin weinig vat op dit horizontaal liggende gesteente, dit werd anders toen het over ging hellen, want nu kon het regenwater langzamerhand in dit pakket doordringen, en de kalkrijke banken oplossen, waardoor de overblijvende, hardere banken hun onderliggende samenhang verloren, verbrokkelden en afschoven. Enkele van deze resten vormen nu de „Zwarte Rotsen”, een natuurmonument waar onze wandeling naar toe zal gaan.

We stellen voor koffie te drinken in Esneux, daarna wordt gestopt even voor Comblain-au-Pont, waar *alleen* die excursisten uitstappen, die de grote wandeling gaan maken, welke ongeveer 2 - 3 uur zal duren. De *rest* blijft in de bus zitten tot aan het kerkplein.

De wandeling gaat langs een smal, doch goed begaanbaar voetpad naar boven, prachtige uitzichten over het Ourthedal zijn te aanschouwen. De bodem is rijk aan kalk, we kunnen er kalkminnende planten aantreffen en daar deze er zich niets van aantrekken of de bodem waarop ze groeien uit Devoon, Onderkarboon of Krijt bestaat, mits deze maar kalk bevat, zullen we vele bekende soorten kunnen vinden. Ook voor bijv. de vogelliefhebber zal wel het een en ander te zien zijn, op een voorexcursie zagen we een klau-

wier op het prikkeldraad zitten. In de 'trektijd valt hier ook veel te beleven.

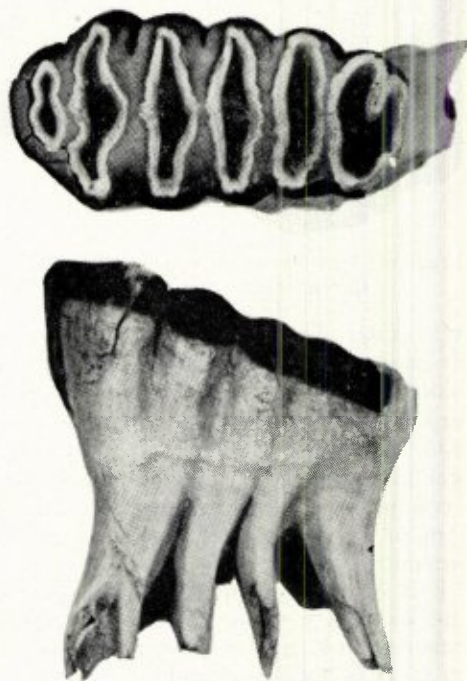
Bij de „Zwarte rotsen wordt gepauzeerd, waar men gelegenheid zal hebben de meegebrachte lunch te nuttigen (men bedenke, er zijn daar geen café's in de buurt). De tocht gaat verder over een steeds breder wordend pad; wel zijn er hier en daar smalle, doch zeer gevaarlijke paadjes dalwaarts. Na korte tijd wordt Mont bereikt, een kort smal weggetje naar links voert langs een school, daarna wordt een grotere weg bereikt; ook deze wordt weer links ingeslagen. Het eerste gedeelte van deze weg is wat eentonig, maar spoedig voert deze weg langs allerlei scherpe bochten ons naar Comblain-au-Pont, waar weer een zeer rijke flora voorkomt en ook landschapelijk veel te genieten valt. Wel lette men goed op het verkeer. Terug in Comblain-au-Pont staan de bussen op het kerkplein te wachten.

Diegenen, voorwie deze tocht te lang is, zijn in de bussen blijven zitten en zijn bij dit kerkplein te Comblain-au-Pont uitgestapt, waar ze naar eigen goeddunken hun dag kunnen indelen, want ook daar valt genoeg te beleven. Er is een klein archeologisch en folkloristisch museum vlak bij de kerk. Vandaar voert een smal voetpad naar boven, met prachtige uitzichten op de Ourthe. In diezelfde richting, men volgde dan de Rue de Grottes, kan men als de tijd dit toelaat, ook de grotten bezoeken. Deze bevinden zich ongeveer 15 min. lopen van de kerk en het bezoek duurt 75 min.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op woensdag 1 juli 1964

De voorzitter toont bij de aanvang der vergadering een tweetal kiezen van de Afrikaanse olifant, van onbekende herkomst, maar gedetermineerd door de heer P. J. van der Feen van het Zoölogisch Museum te Amsterdam. Het is de tweede en derde melkkies. In het geheel krijgt een olifant zes kiezen, waarvan de eerste drie melkkies worden genoemd en de laatste drie tot het blijvende gebit worden gerekend. De eerste kies die gewisseld wordt is niet veel groter dan een mensekies en heeft vier laminae. De tweede melkkies is in het bezit van zeven lamellen. De derde melkkies is nog niet in gebruik geweest, en bestaat nog slechts uit de gla-

Tweede melkkies van een Afrikaanse olifant, gezien van boven en van ter zijde. Nat. grootte.

Foto Zoölog. Museum, Amsterdam.

zuurlamellen. Blijkbaar wordt later het cement over het glazuur afgezet, terwijl dan van de holte in de tand uit, het dentine wordt gevormd. Ter vergelijking wordt ook een kleine kies vertoond van een mammoet. Deze heeft tien lamellen en moet daarom de derde melkkies zijn geweest.

De heer Grégoire toont een exemplaar van de wilde sla, *Lactuca scariola*, momenteel algemeen op braakliggende bouwterreinen in Heer. Deze plant was tot aan de laatste wereldoorlog een zeer zeldzame plant in deze streken, maar is sindsdien steeds meer ingeburgerd. Het is een zgn. kompasplant. Heukels zegt hierover: „De verspreid staande bladeren staan met hun schijf in het meridiaanvlak (vooral op dorre zandige plaatsen). De bladeren die op de noorden- en de zuid-zijde zijn ingeplant, hebben dan door een wringing over een hoek van 90° vlak boven den voet hunne schijven ook in het meridiaanvlak gebracht. De bladeren aan de oost- en zuid-zijde zijn niet gewrongen, alleen stijf opgericht”.

De heer van Noorden heeft een onderzoek